

Hægebostad kommune

Hægebostad kommune

Melding om vedtak

Prosjektleder John Jastrey Rogaland fylkeskommune
Postboks 130 Sentrum

4001 STAVANGER

DYKKAR REF:	VÅR REF:	SAKSHANDSAMAR:	ARKIVKODE:	DATO:
	2009/641-21	Marit Eiken Direkte tlf.: 38 34 91 04	131/K12	03.10.2011

SÆRUTSKRIFT. HEIPLANEN. HØYRING PLANUTKAST JUNI 2011

Vedlagt følger utskrift av sak 48/11 av 29.09.11 i kommunestyret.

Med helsing

Marit Eiken
Leder servicekontoret

Kopi sendt til:

Åseral kommune

4540 ÅSERAL

Kvinesdal kommune

4480 KVINESDAL

Sirdal kommune

4440 TONSTAD

HEIPLANEN. HØYRING PLANUTKAST JUNI 2011

UTVALSNR : 201/11 48/11	UTVAL : Formannskapet Kommunestyret	MØTEDATO : 19.09.2011 29.09.2011
-------------------------------	---	--

Rådmannen si innstilling:

Kommunestyret i Hægebostad syner til vurderinga nedanfor og slutter seg til denne. Det er positivt at ein har fått "Heiplanen" slik at spørsmål knyta til villreinens levområder kan bli avklårt.

Når det gjeld grenser for arealsoneringa så vil Kommunestyret at grensa for "hensynssone villrein" følgjer vernegrensa for Setesdal Vesthei/Ryfylkeheiane Landskapsvernområde i Hægebostad kommune.

Dette både ut frå den faglege dokumentasjonen som ligg føre, og ut frå gjeldane kommunedelplan.

Saksprotokoll i Formannskapet - 19.09.2011:

Handsaming:

I andre avsnitt byttes "så vil" med "krev"

Innstillinga fra rådmannen med endringa blei enstemmig tilrådd.

Tilråding:

Kommunestyret i Hægebostad syner til vurderinga nedanfor og slutter seg til denne. Det er positivt at ein har fått "Heiplanen" slik at spørsmål knyta til villreinens levområder kan bli avklårt.

Når det gjeld grenser for arealsoneringa krev Kommunestyret at grensa for "hensynssone villrein" følgjer vernegrensa for Setesdal Vesthei/Ryfylkeheiane Landskapsvernområde i Hægebostad kommune.

Dette både ut frå den faglege dokumentasjonen som ligg føre, og ut frå gjeldane kommunedelplan.

Saksprotokoll i Kommunestyret - 29.09.2011:

Handsaming:

Utlevert i møtet:

1. Sak fra kontrollutvalget av 28.09.11.

2. Brev av 07.09.11 fra Rogaland Fylkeskommune
3. E-mail av 29.08.11 fra Kurt Rossevatn med svar fra Ivan Sagebakken

Kurt Rossevatn foreslo:

Saka utsettes.

Forslaget falt med 13 mot 8 stemmer.

Olav Arner Orthe foreslo:

Kommunestyret i Hægebostad syner til vurderinga nedanfor og slutter seg til denne. Det er positivt at ein har fått "Heiplanen" slik at spørsmål knyta til villreinens levområder kan bli avklårt.

Når det gjeld grenser for arealsoneringa krev Kommunestyret at grensa for "hensynssone villrein" følgjer vernegrensa for Setesdal Vesthei/Ryfylkeheiane Landskapsvernområde i Hægebostad kommune, da det ikkje forelegg fagleg dokumentasjon som tilsier at hensynssonen villrein skal gå sør for grensa til SVR.

Dette både ut frå den faglege dokumentasjonen som ligg føre, og ut frå gjeldane kommunedelplan.

Tor Aril Bakke foreslo:

Fylkesmannen har ingen dokumentasjon siden 1930 på at det finnes reinsdyr sør for SVR grensen. Fylkesmannens uttalelser kan ein ikkje taka omsyn til.

John Fidjeland foreslo:

Hægebostad kommunestyre vil sterkt henstille til Vest-Agder Fylkeskommune om at Hægebostad sitt syn blir tatt på alvor og tatt hensyn til.

Alle forslagene ble slått sammen og de ble enstemmig vedtatt.

Samrøystes vedtak:

Kommunestyret i Hægebostad syner til vurderinga nedanfor og slutter seg til denne. Det er positivt at ein har fått "Heiplanen" slik at spørsmål knyta til villreinens levområder kan bli avklårt.

Når det gjeld grenser for arealsoneringa krev Kommunestyret at grensa for "hensynssone villrein" følgjer vernegrensa for Setesdal Vesthei/Ryfylkeheiane Landskapsvernområde i Hægebostad kommune, da det ikkje forelegg fagleg dokumentasjon som tilsier at hensynssonen villrein skal gå sør for grensa til SVR.

Dette både ut frå den faglege dokumentasjonen som ligg føre, og ut frå gjeldane kommunedelplan.

Fylkesmannen har ingen dokumentasjon siden 1930 på at det finnes reinsdyr sør for SVR grensen. Fylkesmannens uttalelser kan ein ikkje taka omsyn til.

Hægebostad kommunestyre vil sterkt henstille til Vest-Agder Fylkeskommune om at Hægebostad sitt syn blir tatt på alvor og tatt hensyn til.

Bakgrunn:

Postadresse:	Besøksadresse:	Telefon:	38 34 91 00	Internett:	www.haegebostad.kommune.no
Hægebostad kommune		Telefaks:	38 34 91 01	E-post:	postmottak@haegebostad.kommune.no
4595 Tingvatn		Bank kto.:	3123.08.40205	Org.nr.:	964 963 916

Dokumenter i sak:

Nr	Type	Dato	Dokument tittel	Avsender/mottakar
1	I	30.09.2009	Regional plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei - melding om oppstart, høyring av planprogram og invitasjon til informasjonsmøte	Rogaland fylkeskommune v/John Jastrey, Regionalseksjonen
2	I	05.10.2009	Vedr. høyring av planprogram for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei	Rogaland fylkeskommune v/John Jastrey, Regionalseksjonen
3	U	06.11.2009	Usettelse høringsfrist planprogram Regional plan SVR og SA	'john.jastrey@rogfk.no'
4	S	07.12.2009	Høyring Planprogram for regional plan for Setesdal Vestihei, Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei.	
5	U	17.12.2009	Særutskrift. Høyring Planprogram for regional plan for Setesdal Vestihei, Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei.	Kvinesdal kommune m.fl.
6	I	15.12.2009	Regional plan - planprogram for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei - høyring til Rogaland Fylkeskommune	Fylkesmannen i Vest-Agder
7	I	17.12.2009	Arbeidsmøte med kommunane om regional plan for heiområda	Prosjektleder John Jastrey Rogaland fylkeskommune
8	I	14.09.2010	VS: Utsending av materiale til lokale prosesser i Heiplanen	John Fidjeland
9	S	14.09.2010	Prinsippskisse, soneinndeling	
10	S	04.10.2010	Heieplanen: Prinsippskisse soneinndeling	
11	I	04.10.2010	Sakspapir arbeidsutvalet, 7. okt 2010	John Fidjeland
12	U	08.11.2010	Særutskrift. Heieplanen: Prinsippskisse soneinndeling	Prosjektleder John Jastrey Rogaland fylkeskommune
13	I	20.06.2011	VS: Til Tor Punsvik og Ørnulf Haraldstad	John Fidjeland
14	I	29.08.2011	SV: Mistillits forslag vedr. heieplan	Kurt Rossevatn
15	U	03.06.2011	Heiplanen	'Kurt Rossevatn'
16	I	07.09.2011	HØYRING AV PLANFORSLAG - REGIONAL PLAN FOR BRUK OG VERN AV SETESDAL VESTHEI RYFYLKEHEIENE VESTHEI RYFYLKEHEIENE SETESDAL AUSTHEI	Rogaland Fylkeskommune
17	I	09.09.2011	Vedtaksprotokoll i styret for heiplanen	Styret i heiplan
18	I	15.04.2011	Innspel frå FMV i Vest-Agder til arbeidsutkast til regionalplanen	Fylkesmannen i Vest-Agder
19	I	09.09.2011	Heiplanen - Innkalling til åpent møte	Hægebostad kommune
20	S	09.09.2011	Heiplanen. Høyring Planutkast juni 2011	

Vedlegg/øvrige dokumenter:

Postadresse:	Besøksadresse:	Telefon:	38 34 91 00	Internett:	www.haegbostad.kommune.no
Hægebostad kommune		Telefaks:	38 34 91 01	E-post:	postmottak@haegbostad.kommune.no
4595 Tingvatn		Bank kto.:	3123.08.40205	Org.nr.:	964 963 916

Arbeidet med "Heiplanen" starta i 2009. Heiplanen er ein Regional plan for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei. Planområdet omfattar delar av 5 fylker og 18 kommunar.

Planområdet omfattar ca 11.400 km². Bakgrunnen for planen er Noreg sin internasjonale forplikting til å ta vare på villreinen. Planen er eit ledd i dette arbeidet.

Planutkastet er no kommen til høyring. I kortversjon så er konklusjonane som følgjer:

1. Heiplanen erstatter Fylkesdelplan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene (2005) og utvider planområdet med Setesdal Austhei.

2. Vedtatte reguleringsplaner, kommunedelplaner, kommuneplaner og andre fylkesdel(regional)planer gjelder.

3. Heiplanen gir mål og retningslinjer for framtidig forvaltning av planområdet. Retningslinjene og tilpassede arealformål skal innarbeides i kommuneplanene. Heiplanen gir også rammer for saksbehandling av eventuelle dispensasjonssøknader.

4. Hensynssoner brukes på plankartet som virkemiddel etter plan- og bygningsloven. Det etableres

følgende hensynssoner:

• *Nasjonalt villreinområde (NVO)*

• *Villrein*

• *Bygdeutvikling*

• *Trekkområder*

5. Det er i første rekke hensynet til villreinen som er avklart i denne planen. Det innebærer at øvrige arealhensyn (natur, kulturminner/-miljøer, friluftsliv, landskap mm) ikke er avklart. Nevnte hensyn må ivaretas gjennom ordinær kommuneplanlegging. Denne planen gir følgende avklaringer:

• I Nasjonalt villreinområde (NVO) skal villreinen ha fortrinn

• I hensynssone villrein skal en gjennom konsekvensutredning avklare forholdet til villreinen

• I hensynssone trekkområder skal villreinens interesser ang. trekk prioriteres.

• I hensynssone bygdeutvikling er hensynet til villreininteressene avklart.

6. Ved revidering av kommuneplan skal det - i samarbeid med regionale myndigheter – vurderes utarbeiding av kommunale sti- og løypeplaner med rekkefølgekrav til nye og eksisterende hytte- og reiselivsområder under utvikling.

7. Det skal vurderes å lage kommunal plan for motorferdsel, gjerne i samarbeid med nabokommuner.

• Kommunene må i behandling av enkeltsaker etter lov om motorferdsel i utmark ta sikte på å styrke næringsgrunnlaget til lokale aktører gjennom å gi løyver til næringskjøring.

8. Den formelle forvaltningen av verneområdene endres ikke gjennom Heiplanen. Hensynet

til villrein i og utenfor verneområdene blir forsterket ved oppretting av hensynssone Nasjonalt villreinområde mm.

9. Nasjonalt villreinområde og hensynssone villrein utgjør ikke grenser for jaktforvaltning,

dvs. tellende areal og valdgrenser. Slike grenser settes av Villreinemnda i samarbeid med Villreinlagene, etter kriterier gitt i nasjonale forskrifter.

10. Nasjonalt villreinområde skal inngå i en Europeisk villreinregion, sammen med Hardangervidda og Norefjella.

For Hægebostad kommune sin del så syner kartet av 26. mai 2011 som er vedlagt høyringsutkastet at:

Grensa for planområdet: Frå grensa mot Åseral og sørover langs Landalen, følgjer kanten på Hekkfjell og vidare Handeland, Haddeland, Nøklund, Rossevatn til Espeskaret og så mot Kvinesdal grense ved Auster Skothei. Området nord for denne grensa er "hensynssone bygdeutvikling". Her er villreinens interesser avklart når Heiplanen er vedteken og gjennomført.

Hensynssone Villrein: Denne sona går i/langs Homsdalen i sør og grensar mot verneområdet i nord. I dette området kan det gjennom plan søkjast om arealbruk med grunnlag i plan- og bygningslova sin § 11-11 nr 2, som omhandlar spreidd bustad, fritids eller næringsbygg som ikkje er ein del av landbruk. Eventuell godkjenning av slike områder skjer gjennom normal kommuneplanprosess med konsekvensutgreiing.

Hensynssone Nasjonalt Villreinområde: Dette er området frå vernegrensa SVR og nordover. Så langt ein kan sjå blir forvaltninga her som den er i dag.

(Her må det seiast at kartet som er vedlagt har noko liten målestokk og det ligg heller ikkje på nettsida heiplanen.no oppdatert kommunekart som hadde gitt eit meir nøyaktig beskrivelse av kor grensa for dei ulike sonene (med unntak av "Nasjonalt Villreinområde") går.)

Frå starten av arbeidet med Heiplanen er både grensa for planområdet og villreinsonene trekt nordover.

Kommunen si handsaming til no:

Ordføreren har delteke i styringsgruppa for heiplanen saman med andre ordførarar representantar frå det politiske nivå i Fylkeskommunane.

I tillegg har administrasjonen delteke på ulike møter mellom prosjektleiar og representantar for administrasjonen frå dei 18 kommunane.

Tidlegare politiske vedtak: Kommunen har behandla planprogrammet i Formannskapet i desember 2009. Prinsippskisse for soneinndeling i kommunestyre i kommunestyre i sak 67/10 den 8. november i 2010.

Kommunestyret viser til vedtak i formannskapet 16. desember 2009, sak 249 / 09 og stadfester dette. Det går fram av forslaget at sør for vernegrensa for SVR er nye grenser innteikna. Dette samsvarer ikkje med formannskapet sitt tidlegare vedtak. Sør for vernegrensa for SVR er arealbruken fastlagd gjennom Kommunedelplan Hekkfjell. Hægebostad kommunestyret vil understreka at denne kommunedelplanen på ein framifrå måte tek omsyn til vilt, natur, landskap og næring. Med bakgrunn i dette vil Hægebostad kommune ikkje akseptere sone c, d.v.s. randsona. I den grad det eventuelt skal vera randsoner, må den gå fra grensa til SVR og nordover. Kommunedelplan Hekkfjell inneheld område for beiting , nydyrking, vegar, oppattbygging av stolar og stølsmiljø, områder for hyttebygging i felt, godkjent reguleringsplan for øvingsområde for snøskoter osv. Det må vera ei høgt prioritert oppgave for planarbeidet med Heieiplanen og for overordna myndighet ved ulike tiltak, og medvirke til at dette viktige område blir vidareutvikla i samsvar med Kommunedelplan Hekkfjell. Dette har avgjerande betydning for busettinga i denne delen av kommunen. Område sør for SVR (NVO) er sone for bygdeutvikling i samsvar med Kommunedelplan Hekkfjell . Dette område skal forvaltast av Hægebostad kommune og ikkje inngå i Heieiplanen. Område nord for grensa for SVR som er sammenfallende med forslag til grensa for NVO, er det område som inneheld alle nødvendige omsyn for villrein i Hægebostad. Då landskapsverneområdet SVR blei oppretta 28.04.2000, var eit av hovudformålet og sikra areal for leveområde for villrein. Hægebostad kommune fekk ei urimelig stor bandlegging av areal sett i forhold til at det kan gå årevis mellom kvar gong det streifer rein i SVR området. Det området som SVR omfatter i Hægebostad , er det mest marginale område for villrein i heile SVR. I Forvaltningsplanen for SVR er det også avsett et område, sone 3 a, kulturlandskap, skogbruk, slik at dette område kan vidareutviklast på ein fornuftig måte. I arbeidet med Heieiplanen er det påpeika at kommunane må sette i gang arbeidet med ein kommunal plan for motorferdsel i utmark (sommer , vinter). Blandt anna arbeide for ein løypetrase for snøskoter som går gjennom fleire kommunar. Dette er ei oppfordring Hægebostad kommune vil følge opp. Ovanstående viser at Hægebostad kommune har heilt spesielle utfordringar i forhold til Heieiplanen . Hægebostad kommunestyret legg til grunn at desse utfordringane blir tatt på alvor i det vidare arbeidet”

Etter at dette vedtaket vart gjort har det vore halde to opne informasjonsmøte med grunneigarane, det siste i april 2011 (Hægebostad var den einaste kommunen som hadde slikt informasjonsmøte på våren 2011, etter prinsippskissa vart lagt ut)

Det har også vore ulike andre møter kor spørsmål til soneinndeling. Siste møte i styre for ”Heieiplanen” vart halde 30. mai. Her vart det mellom anna bestemt at planen skulle sendast ut på høyring slik at dei noverande kommunestyra fekk behandla høyringsutkastet.

I dette møte er det ein protokolltilførsel som lyder.

”Ordfører John Fidjeland fra Hægebostad kommune la inn følgende protokolltilførsel: "For størst mulig likebehandling tas hensynssone villrein ut i Hægebostad kommune."

Planutkastet skal no på høyring i alle fylkesting og kommunestyra som er omfatta av planen. Høyringsfristen er sett til 15. november.

Vurdering:

Det er positivt at det omfattande arbeidet med ”Heieiplanen” no går mot slutten. Ein vil gje ros til prosjektleiar for det arbeidet som han har gjort. Spesielt gjennom deltaking på møter med grunneigarane og kommunen for å ta i mot deira innspel til planarbeidet

Fordelane med ein slik plan er mange, særleg med tanke på villreinstammen. Men ein vil no få rydda opp i at ulike nivå i fylkes og statsadministrasjon har hatt ulike soner, noko som har gjort det til tider vanskeleg for både grunneigarar og kommuneadministrasjon å forholde seg til. Ein har heller ingen vesentlege merknader til innhaldet i dei einskilde sonene

Når det gjeld denne høyringsuttalen så legg ein til grunn den uttalen som Kommunestyret vedtok i sitt møte den 8. november 2010. Ein registrerer at denne ikkje blir teken omsyn til, noko som og blir understreka av Ordføreren sin protokolltilførsel i styremøte den 30. mai. 2011.

Ein syner til denne og vil påpeike følgjande:

I ”Forvaltningsplan for Setesdal Vesthei...” står det på side 14:

” **Verneformål: Å ta vare på eit samanhengande fjellområde som leveområde for den sørlegaste villreinstamma i Europa**”. SVR vart etablert gjennom vedtak i 2000, for ca 10 år siden.

Ein legg til grunn at det var eit grundig forarbeid knyta til kor grensa for å kunne ivareta dette verneformålet skulle gå, både omkring natur og ikkje minst omsynet til villreinstamma.

I denne verneplanen er areal som ligg i kommunen med i sone 2. "Utan nyare til rettelegging/nye inngrep". Her står det på side 22 i forvaltningsplanen, tredje avsnitt: "Områda er **delar av leveområdet** for villrein og anna vilt i heile eller delar av året".

Ein legg til grunn at den faglege vurderinga som då vart gjort ved oppretting av sone 2 gjeld framleis.

Slik at om det var naudsynt av omsynet til t.d. villreinen så ville vernegrensa ha gått lengre sørover til Homstødalen, og at dette område frå noverande vernegrense og den foreslåtte sørlege grensa for hensynssone villrein hadde vore ein del av verneområdet.

Sidan denne hensynssone for villrein no er lagt inn sør for grensa mot SVR som ein ekstra buffer av omsyn til villreinen tyder dette på at det dei siste 10-15 åra er kommen ny fagleg kunnskap og dokumentasjon på villreinens leveområder som ein ikkje var klår over før 2000 då SVR vart vedteke? Og vernegrensa fastsett.

Ein kan ikkje sjå at det er det. Snarare tvert om.

"Norsk Villreinsenter" sin rapport 6/2010, "Kartlegging av villreinens arealbruk i Setesdal Vesthei og Setesdal Austhei" er ein "fagleg rapport" kring dette. Denne inneheld en del trykkfeil og manglar. Men oppsummert frå Hægebostad sin del så er konklusjonen basert på tidlegare opplysningar som ein ikkje kan sjå er kvalitetssikra.

På eit generelt grunnlag for heile området gjev rapporten dokumentert kunnskap: Det er blitt merka med GPS 19 simler som har gått med GPSi perioden frå 2006 til 2009. Dette gjev eit godt bilde korleis deira vandringar er. Kart på side 21 i rapporten syner at det ikkje er spor av vandring ca sør for Tjørhom i Sirdal. Det skulle truleg vore sett inn større ressursar for å få eit enno betre grunnlag for å kartlegge villreinen.

I mail til Ordføraren av 20. juni 2011 skriv viltforvaltar Tor Punsvik hjå Fylkesmannen i Vest-Agder mellom anna: " *Vår oppfatning av reinens bruk av de omtalte områdene som vi ønsker inn i hensynssone villrein i Hægebostad er ikke bygd på forskning eller organiserte registreringer, da slike ikke er foretatt som vi kjenner til. Men blant de som har gitt oss melding om observasjoner av rein her i nyere tid (siste 10 til 20 år) er personell i Statens Naturoppsyn. Eksakte datoer eller størrelser på flokker har vi ikke, men har heller ikke funnet slike data nødvendige for å ha en formening om at reinen kan bruke disse områdene. Ellers vektlegger vi også den spesielle bestandssituasjonen som har rådet i villreinområdets sørområde etter den sterke bestandsreduksjonen som ble foretatt på slutten av 1990 tallet*".

Ein kan ikkje sjå at faktagrunnlaget er endra frå når SVR vart etablert i 2000, og dei "siste 10 til 20 år" som Fylkesmannen skriv i sin mail. Det er då grunn til å spørje kva som er grunnen for at det er naudsynt med ei "hensynssone villrein" lengre sør enn grensa for SVR? Tyder dette på at det vart gjort for dårleg arbeid då grensene for SVR vart trekt?

At Fylkesmannen på bakgrunn av opplysningar som ikkje er datert, ikkje antall dyr, ikkje geografisk lokalisert og ikkje kven som meldt inn dette (med unnatak av SNO) ser heilt bort frå det arbeidets om låg til grunn for oppretting av Setesdal Vesthei og den GPS merkinga i rapporten frå Norsk Villreinsenter stiller ein seg svært undrande til.

Når det gjeld det historiske så ligg det ein beskrivelse i rapporten som eit vedlegg. Det er ein viltundersøking frå 1930 tallet av O. Meidell. Her står det når det gjeld Hægebostad. " *Også syd for Skjerkavassdraget har det i de senere vært visst med dyr om sommereen, særlig i Kisvasstraktene, ved Øyvavn og syd til Tindefjell*" (Tindefjell ligg i Hægebostad kommune, og vernegrensa for SVR går sør for Tindefjell) Dette syner at det arbeidet som låg i botnen for grensa for SVR og var tufta på tidlegare dokumenterte undersøkingar.

At det blir ei grense å halde seg til vil og vera lettare både for grunneigarar og forvaltning. Hægebostad kommune har ein kommunedelplan kor området frå vernegrensa og sørover er Landbruk, natur og friluftsområdet. Slik at det i dag er ein "buffer" mot grensa for SVR.

Elles vil ein og påpeike at Lov om naturmangfald uavhengig av grensa er gjeldane, med sine føringar.

Det vil truleg vera vanskeleg for ein liten kommunen å få gjennomslag for sitt syn, når Fylkesmann osv står for eit anna syn. Men på bakgrunn av det dokumenterte faktagrunnlaget som er syn til ovafor, så får ein vone at Departementet vurderer det faktagrunnlaget som ligg føre på best mulig måte, og ikkje ”oppfatningar” som blir lagt til grunn frå t.d. Fylkesmannen.

Konklusjon:

Hægebostad kommunestyre har ingen vesentlege merknader til Heiplanen, og denne kan bli eit godt verktøy i arbeidet framover.

Det har vore og er mykje synsing kring villreinens sin utbreiding, og det vitenskaplege faktagrunnlaget er lite. Gjennom GPS merking har eit fått konkret og målbar kunnskap om reinen sin vandring.

Når det gjeld grensa for hensynssone villrein, så ønskjer kommunen at denne følgjer vernegrensa for Setesdal Vesthei/Ryfylkeheiane. Dette både ut frå bakgrunnen for at denne grensa vart sett for å sikre villreinen og fagleg dokumenterte utgreiingar frå 1930 tallet og til den siste GPS merkinga.